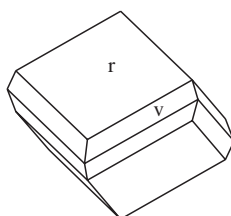
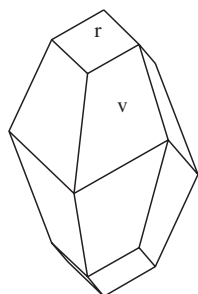
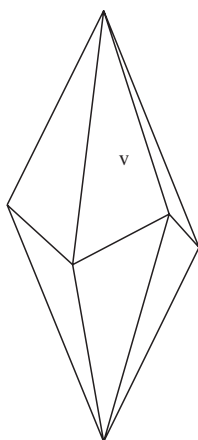

Veliki kristali kalcita z Jelovice

Davorin Preisinger, Miha Jeršek

Skalenoedrski kristali kalcita z razvitimi kristalnimi liki skalenoedra $v\{221\}$ in romboedra $r\{101\}$.
Risbe: Miha Jeršek

Jelovica je visoka planota, ki se razprostira na nadmorski višini med 1.200 in 1.400 m. Na severu jo omejuje Sava Dolinka, ki jo je v geološki zgodovini ločila od še malo višje planote Pokljuke. Na jugovzhodni in južni strani ležita naselji Kropa in Dražgoše, njen severni konec pa se nadaljuje do Ratitovca (1678 m). Jelovica je del Krnskega pokrova, ki je lokalno poimenovan tudi Jeloviški pokrov, in pripada tektonski enoti Južnih Alp.

Kamnine, ki grade Jelovico, so nastajale v obdobju zgornjega triasa in spodnje jure, kar pomeni, da so stare približno 220 do 180 milijonov let. Med njimi prevladujeta plastnati svetlosivi do bel apnenec, ki ga imenujemo dachsteinski apnenec, in mikritni ter oolitni jurski apnenec. V 536 m globokem breznu pri Leški planini, ki so ga našli in raziskali člani Društva za raziskovanje jam Kranj, so ti skladi vidni prav do dna.

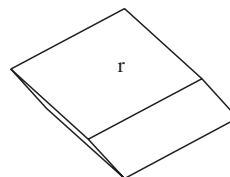
Na južnem pobočju Jelovice so kroparski rudarji kopali železovo rudo, imenovano **bobovec**. Pri tem so naleteli tudi na rove naravnih kraških jam, v katerih še danes najdemo kalcit. Na področju Jelovice je bilo do sedaj odkritih in raziskanih 148 jam. Prva raziskovanja segajo v drugo polovico 19. stoletja. Takrat so v Jamo pod Babjim zobom pričeli voditi turiste, ki so letovali na

Goran Schmidt leta 2003, nedaleč od mesta na Jelovici, kjer so kristali kalcita praktično na površini, izpostavljeni mehanskemu in kemijskemu preperevanju.
Foto: Miha Jeršek

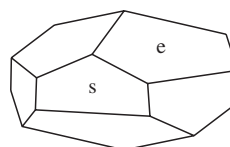

Kristali kalcita z razvitimi kristalnimi liki skalenoedra so veliki do 6 cm. Najdba in zbirka Vojka Pavčiča. Foto: Ciril Mlinar

Razmeroma redki so kristali kalcita, ki imajo razvite samo kristalne ploskve lika $r\{101\}$.

Risba: Miha Jeršek

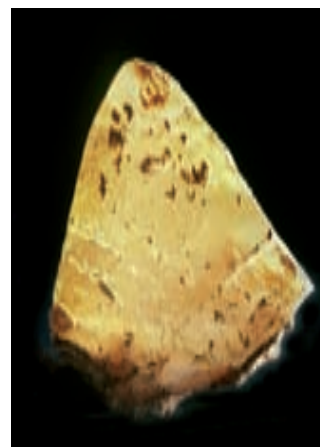
Romboedrski kristal kalcita z razvitimi kristalnimi ploskvami likov romboedra $\{021\}$ in strmega romboedra s približnim indeksom $s \sim \{0.30.1\}$. Risba: Miha Jeršek

Bledu. Intenzivnejše raziskovanje jam na Jelovici se je pričelo po letu 1960 in traja še danes. Vseh 148 jam je narisanih in označenih v slovenskem katastru jam.

V kraških jamah na Jelovici bolj ali manj popolni kristali **kalcita** sestavljajo stene posameznih dvoran ter zapolnjujejo razpoke in druge odprtine v apnencu. Velika večina kristalov kalcita ima protasto teksturo. Med seboj se lahko žarkasto zraščajo v skupke kristalov metrskih dimenzij. Pogosto so precej napokani in zaradi delovanja vode korodirani. Večinoma so povsem beli, pa tudi rumeni ali rjavi zaradi delcev glin, ki je pogosta spremljevalka kraških jam. Na videz so povsem neprozorni, čeprav lahko na odlomljenih delih vidimo svež prelom kristalov z boljše ohranjenimi jedri. Na posameznih delih protasto razvitih kristalov lahko v njihovih vrhovih zasledimo razvite kristalne ploskve romboedrov. Takšni kristali imajo lahko premer tudi do 10 cm in več in so nedvomno največji do sedaj znani kristali kalcita v Sloveniji. V dolžino merijo tudi do 70 cm. A popolnejši kristali so seveda manjši. Najdemo jih lahko tik ob stiku apnenca s protastimi kalcitnimi kristali.

V jamah na Jelovici zelo redko najdemo čiste in povsem prozorne kristale z razvitim skalenoedrskim habitusom. Le izjemoma lahko že s prostim očesom opazimo, da so nastali v več generacijah. Poleg morfologije nam to dokazuje tudi obarvanost posameznih generacij kristalov, saj so v starejši generaciji sivi vključki, kar daje za kalcitove kristale ne ravno značilno sivo barvo. Mlajša generacija, ki prerašča starejšo, pa je brezbarvna. Za starejšo generacijo je značilen tudi skalenoedrski habitus, za mlajšo pa stromoromboedrski.

Na Jelovici nam tu in tam vsekana cesta včasih razkrije dele jam z velikimi kristali kalcita. Popolnih kristalov običajno ni,

Rumeno obarvan skalenoedrski kristal kalcita zažari v presewni svetlobi; 9 x 4 cm. Najdba Davorina Preisingerja, zbirka Prirodoslovnega muzeja Slovenije. Foto: Ciril Mlinar

Strmoromboedrska in mlajša generacija kalcita popolnoma obrašča skalenodrške kalcite starejše generacije; 45 x 25 mm. Najdba in zbirka Staneta Lamovška. Foto: Miha Jeršek

so pa dobro ohranjeni posamezni razkolki. Ker so dovolj čisti, lahko z njimi opazujemo dvolomnost. Zanimivi pa so seveda tudi zato, ker lahko dosežejo do 10 cm in več.

Nahajališča kalcita na Jelovici so nedvomno ena najbolj zanimivih in edinstvenih v Sloveniji. Ohranimo jih v naravi, saj so tam tudi najlepši.

Literaturni vir:

RAMOVŠ, A., 1972: *Geološki razvoj Selške doline*. Loški razgledi 19, str. 332-355, Škofja Loka.